

Sollerö Hemvärn

och den stora vintermanövern 1945

Telefonen ringde i Ållpergard bakom Godtemplarhuset strax söder om kyrkan. Det var en februarieftermiddag år 1940. ”Stenisen”, d.v.s. Flintull Anders Eriksson var måg i gården men även hemvärnschef på Sollerön. Han skyndade sig att svara. Samtalet blev kort, och Stenisen, eller F.A.Eriksson som han skrev sig, muttrade något om att ”Nu är det dags” och skyndade sig att dra på sig hemvärnsuniformen som hängde klar bredvid telefonen. Eriksson ringde tre-fyra samtal till, och han satte därmed i gång telefonkedjan som kallade till den största hemvärnsövningen i modern tid.

Stenisen ringde också till lastbilschauffören Erik Smith och meddelade att nu var det dags. Han påminde om att montera på de höga sidolämmarna och att inställa sig med lastbilen på skolgården ett visst klockslag. Brodern Gunnar var för närvarande ute på uppdrag för armén och befann sig i Tyskland (se Sool-Öen år 2004, ”Gunnar Smith och de vita bussarna”). Hemvärnschefen F.A.Eriksson var sålunda beredd att starta övningen på det klockslag som han hade fått order om.

Hemvärnsmärken

Sollerö Hemvärn hade bildats under 1940-talet. Också i övriga socknar runt Siljan och i övriga delar av landet skedde liknande organisationer. Luftbevakningsorganisationer startade i de flesta av socknarna runt Siljan och så även på Sollerön. Bevakningen skedde till en början från ”Duvlärbäck” av ett antal landstormsgubbar och luftbevakerskor (se Sool-Öen 2011, ”Tornsvala på vakt”). Intresset för hemvärdet var relativt gott på Sollerön, och Stenish hade ingen större svårighet att kalla samman ett trettiotal man som hade intresse för en organisation, sedan de av åldersskäl avgått från militärtjänstgöringen på respektive regementen.

Hemvärdet kom sålunda att bestå av män som klassats ut från regementena men som bevarat intresset, t.ex. Trombu Anders, Bom Anders, Järk Joan, Hedlunds Oskar, Lind Anders, Lind Järk, Masjärk Erik, Olans Albert, Anders nidi Jäsbäck, Sarjons Lars och ytterligare ett antal som fallit bort ur minnet. Det bildades även en lottakår, som hade att svara för kosthållet under övningarna – som regel blev det ärtsoppa, hårt bröd och kaffe. Som komplement bildades en rekryteringsgrupp av ungdomar med bl.a. Småsäck Yngve (Stunis), Ållper Tore, Brav Bengt, Mas Helmer, Klukkär Martin, Järk Ivan och Stenis Ingemar.

En söndag middag tog jag cykeln för att åka till några kamrater i Bråmåbo. När jag svängt in på vägen förbi Masandersgården stannade jag till vid vägkanten av ren häpnad. Från Bråmåbo kom en militärgrupp i mötande riktning. Det visade sig vara Sollerö Hemvärn som taktfast kom marscherande. De var grupperade i fyra led, och sammanlagt bestod de av 25-30 man. Avdelningen marscherade taktfast och de bar gevären i rem på axeln. Synen imponerade och jag kunde inte låta bli att vända cykeln och följa efter till Moenskolan vid kyrkan, där det kommenderades höger och vänster om marsch. Synen var imponerande och var sannolikt främsta anledningen till att jag anslöt mig till ungdomsavdelningen vid hemvärdet.

Ett gäng pojkar hade anmält intresse för hemvärdet, och vi fick börja övnings-skjuta med gevär. Ammunitionen var dock s.k. kammarammunition, d.v.s. med lätta projektiler av trä med ett tunt metallhölje. Man kunde dock med någorlunda god precision skjuta prick på 15-25 meters avstånd. Vi riggade upp en måltavla på cirka 20 meter och turades om att träffa tavlan. Kammarammunitionen var relativt ofarlig på grund av den ringa räckvidden.

Vid några tillfällen fick vi yngre tjänstgöra som markörer på skjutbanan. Vid denna tid fanns den på Levsnäs. Skjutriktningen var söderut, och vid skjutbanan fanns monterad en rad av måltavlor, monterade två och två och som kunde skif-

tas. En rad med fyra-fem sådana ställ stod framför en vall som tjänstgjorde som kulfång. I markörgruppen fanns en markörspade, en rund skiva med hål i mitten, svart på ena sidan och vit på motsatt sida. Efter ett uppgjort schema markerades träffarna med markörspaden. Markörstället skiftades och träffarna täcktes med klisterlappar. Mellan skottsälvorna satt man i skydd i markörgraven.

En populär plats för arrangerade fältskjutningar var den öppna terrängen öster om Vibergsgården. Där anordnades fem eller sex skjutstationer i den öppna terrängen öster om gården. Där kunde olika måltavlor ställas upp med skjutriktning mot öster, ut över Siljan. Anmälning kunde ske vid ett bord invid ladugården, och alla skjutstationer var placerade öster om gården. En söndag förstördes dock min dag av att jag hade en Mauser som inte var inskjuten på ett korrekt sätt. Det gick alldeles för högt och jag fick endast fyra träff av trettio möjliga, vilket grämde mig. Dessvärre kom min kusin Amusull Järk och ville låna geväret. Trots att jag instruerade honom att hålla lågt, fick han alldeles för få träffar, vilket grämde honom.

Hemvärnet var beväpnat med gevär av fabrikat Mauser, m/96, kaliber 6,5 mm.

Som ammunition användes:

skarp ammunition	med trubbig projektil, god precision upp till 300 m,
reducerad ammunition	med kort projektil,
spetsig ammunition	med kort projektil, god precision upp till 150 m,
spetsig ammunition	med fullång projektil, god precision upp till 300 m,
kammarammunition	med kort, trubbig projektil (trä med tunn metalltäckning), god precision 15-25 m,
lös ammunition	med fullång röd träprojektil.

En dag kallades jag till hemvärnets lagerlokal på övre våningen i Moensskolan. Det förestod en större övning, och jag skulle utrustas med ett Mausergevär. Det återstod endast ett gevär i förrådet, och det saknade bärrem. Ålper Tore var med, och han fann på råd. Han letade reda på ett av faderns (hemvärnschefens) hängslen och knöt fast det i fästena för gevärsremmen. Nackdelen var dock att hängslena var elastiska och geväret guppade något störande på ryggen. Det fick duga.

Denna lördag kallades hemvärnsmännen och rekryterna till skolgården. Där fanns Smiss Erik med lastbilen som var förstärkt med höga lämmar på flaket. Vi kommenderades till uppsittning på flaket, och den gick med fart. Evald Hå-

En grupp hemvärnsmän och lottor framför "Moenskolan", där hemvärdet hade sitt förråd på andra våningen. Hemvärnschefen "Stenisen", F.A.Eriksson längst till höger, sittande i mitten Bernhard Sundström. Lottorna fr.v. Stolt Inga (g. Åsbrink), Anna Stunis, stående Mås Anna Jönsson.

kansson, som hade sergeants grad, förde befålet. Han hade rekryterats tillfälligt för denna övning. Sedan samtliga tagit plats på flaket körde Smiss Erik snabbt iväg. Färden gick söderut till Kulåra, där han stannade framför tröskladan nära stranden (den blev senare ödelagd vid en brand). Det kommenderades avsittning och skidor på. Sedan fortsatte skidmarschen över Siljan mot Gesunda. Marschen leddes av Småsäck Yngve. Han höll god fart trots att isen endast delvis var snöbelagd.

Framkomna till Gesundalandet mötte Smiss Erik upp med lastbilen och ny uppsittning företogs. Erik körde sedan genom Gesunda, Ryssa och Vika med en hastighet som vi upplevde som ganska hiskelig. Vi satt ju på flaket och hoppade. Framme vid norra Vika kommenderades urlastning. Det hade blivit skumt och vi fick en del svårigheter att lokalisera oss. Efter hand var urlastningen klar med skidor och gevär. Evald Håkansson hade karta och kompass framme och tog ut riktningen norrut.

Evald körde försiktigt genom terrängen. Efter någon timmes skidmarsch kommenderades halt. Vi kunde i dunklet skönja ett par större militärtält i skogen.

Efter en kort överläggning skickades Småsäck Yngve fram mot tälten med en dynamitladdning. Vi andra grupperades i en halvcirkel mot tälten. Yngve tände en laddning och en kraftig detonation hördes. Yngve skyndade tillbaka och vi övriga öppnade eld (med lösplugg) mot militärtälten. Inga militärer syntes till, och vi kunde ostört dra oss tillbaka.

Befälhavaren Evald kallade, och jag fick en förfrågan om jag kunde göra en skidtur in mot Morkarlby med ett besked till hemvärnschefen F.A.Eriksson, i det fall han möjligtvis kunde befinna sig där. Skidorna sattes på och jag körde efter ett spår som ledde in mot Morkarlby. Det hade börjat ljusna, och framkommen

1945. Manöver på Siljans is. Foto: Håll Gustav Nilsson.

till bygden skidade jag en bit ner mot byn. När jag kom till området söder om vattentornet fick jag syn på en grupp på tre personer i militäruniformer. En av den var "Stenisen" och jag skidade fram till gruppen och tilltalade "Stenisen" på sollarösmål och framförde Evalds önskemål. De två officerarna i gruppen såg frågande ut, och de hade tydligen inte förstått mycket av sollarösmålet. De hade blågula band i mössorna som tecken på att de var stridsdomare. Mitt besked till "Stenisen" var enligt Evalds önskemål. Jag vände skidorna ut på vägen, men plötsligt smällde tre skott. De kom tydligen från en militär grupp som fanns i

vägskälet söder om vattentornet. Troligen var det meningen att jag skulle ge upp och ansluta mig till gruppen med stridsdomarna. Jag fortsatte dock skidande tillbaka till norra Vika, där gruppen med solleröhemvärnsmännen väntade på att bli forslade tillbaka till ön.

Jag hann tillbaka i tid och rapporterade till Evald. Under tiden anlände Smiss Järk med lastbilen, och vi embarkerade flaket. Vår befälhavare Evald meddelade att vi skulle tillbaka till Sollerön. Hela manövern skulle avslutas mitt på dagen med flygvapnets bombning av utsatta mål på Siljans is. De som ville titta på luftangreppet kunde göra detta från strandlinjen i Bodarna eller Bråmåbo. Vid framkomsten till skolgården klättrade vi ur lastbilen och skildes åt efter en ganska strapatsrik natt.

Hemma i Bengtsarvet ordnade mor Stina så att jag fick ett par rejäla tallrikar med klimpvälling och med tunnbrödssmörgåsar som tilltugg. Godare mat kunde jag inte tänka mig, och jag lät mig väl smaka, även om ögonen började falla igen av trötthet efter nattens upplevelser. Med viss möda stapplade jag ut i kammaren och lade mig på sängen. Det sista jag uppfattade var bullret av några flygmaskiner – troligen de som skulle bomba målen ute på Siljan. Flygmaskinsbullret tonade bort och mina ambitioner att titta på bombningarna slocknade.

Helmer Nilsson